

Bir Kürek kemiği Falı Metni:

RİSÂLE-İ ‘İLM-İ KETF

A Treatise on Scapulimancy: RİSÂLE-İ ‘İLM-İ KETF

ZUHAL KÜLTÜRAL*
AYLİN KOÇ**

Ö Z E T

İnsanoğlu tarih boyunca gerek kendisiyle gerekse çevresiyle ilgili bilinmezleri anlayıp keşfetmeye, geleceği hakkında bilgi sahibi olmaya ve böylece kaderine hükmetmeye çalışmıştır. Bunda, bilinmeyene ve esrarengize karşı duyulan merak ve tecessüsün de önemli bir payı vardır. İnsanlar geleceği öğrenme arzusuyla fal ve kehanet adı altında çeşitli yöntemlere başvurmuşlardır.

Gelecekten, bilinmeyenden haber verme ve gizli kişilik özelliklerini ortaya çıkarma sanatı olan falın çeşitli türleri vardır: yıldız falı, el falı, kuş falı, kâğıt falı, iç organlar falı, kum falı, zar falı, kitap falı, ateş falı, su falı, çay falı, kahve falı, bakla falı, kürek kemiği falı gibi.

‘İlm-i kett, kürek kemiği falıdır. Kemiğin üzerindeki çizgiler, lekeler, benekler ve renkler incelenerek, muhtelif konular yorumlanır ve gelecek izah edilmeye çalışılır. Kürek kemiği falı pek çok müllete ait bir fal bakma yöntemi olarak Türk kültüründe de geniş bir alana yayılmıştır. Bu çalışmada, kürek kemiği falı hakkında genel bilgi verilmiş, Bosna-Hersek Gazi Hüsvre-Begova Kütüphanesi (Sarayevo)‘nde Türkçe Elyazmaları bölümünde 1250 numarada kayıtlı eserin 55b-59a varakları arasında yer alan “Risâle-i ‘İlm-i Kett” başlıklı kürek kemiği falı metni çevriyazıya aktarılmış, metnin günümüz Türkçesiyle çevirisi yapılmış ve sözlüğü hazırlanmıştır. Çalışmanın sonunda eserin tıpkıbasımı yer almaktadır.

ANAHTAR KELİMELE R

fal, ‘ilm-i kett, risale.

ABSTRACT

Thought history, human beings have always been interested in trying to predict their future. Many methods for predicting the future were developed such as fortunetelling or divination.

Fortune-telling is the forecasting of future events or the explaining of a person’s character by methods. The scope of fortune-telling is in principle identical with the practice of divination. The art of foretelling is also practiced by many different cultures and civilizations over time. Each culture has made its own contributions to the art of forecasting the future. There are different divination or fortune-telling methods: hydromancy (divination using water), cartomancy (telling fortunes using playing cards), pyromancy (divination using fire), haruspication (divination by inspecting animal entrails), chiromancy (divination by means of palmistry), scapulimancy (divination by examining burnt shoulder blade bone) etc.

Scapulimancy or Scapulomancy is an ancient form of divination that is done to interpret various future affairs by examining the cracks, marks, and colours found on an animal’s shoulder blade bone. This form of divination is a fortune-telling which was practised internationally was common in Turkish culture as well. This study focuses on the treatise on scapulimancy titled as “Risâle-i ‘İlm-i Kett”. This treatise is in the Bosna-Hersek Gazi Hüsvre-Begova Library (Sarayevo), the Catalogue of Turkish Manuscripts, the number 1250, (55b-59a).

KEYWORDS

fortune-telling, scapulimancy, the treatise.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul (zuhal.kultural@marmara.edu.tr)

** Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul (kocayl@gmail.com; akoc@marmara.edu.tr)

I. Giriş

İnsanoğlu tarih boyunca gerek kendisiyle gerekse çevresiyle ilgili bilinmezlikleri anlayıp keşfetme, istikbalin neler getireceğini öğrenme arzusu içinde olmuştur. Bunda meçhule ve esrarengize olan merak duygusunun büyük etkisi vardır. İnsanlar geleceği öğrenme arzusuyla fal ve kehanet adı altında çeşitli yöntemlere başvurmuşlardır.

Fal; genel olarak çeşitli tekniklerle gelecekte ve bilinmeyenden haber verme, gizli kişilik özelliklerini ortaya çıkarma sanatıdır. Falda çeşitli araçlar ve teknikler kullanılmış, buna göre de değişik fal türleri ortaya çıkmıştır: *yıldız falı, el falı, kuş falı, kâğıt falı, iç organlar falı, kum falı, zar falı, kitap falı, ateş falı, su falı, çay falı, kahve falı, bakla falı, kürek kemiği falı* gibi...(Aydın 1995: 134-135).

Bu çalışmada, kürek kemiği falı hakkında genel bilgi verilmiş, Bosna-Hersek Gazi Hüsrev-Begova Kütüphanesi (Sarayevo)'nde Türkçe Elyazmaları bölümünde 1250 numarada kayıtlı eserin 55b-59a varakları arasında yer alan "Risâle-i 'İlm-i Ketf" başlıklı kürek kemiği falı metni çevriyazıya aktarılmış, metnin günümüz Türkçesiyle çevirisi yapılmış ve sözlüğü hazırlanmıştır. Çalışmanın sonunda eserin tıpkıbasımı yer almaktadır.

II. Kürek Kemiği Falı

*Divânu Lüğâti't-Türk'*te *yarın* olarak adlandırılan "kürek kemiği" için diğer Türk lehçelerinde aynı kökten gelen, ancak lehçe hususiyetlerine göre fonetik değişmeye uğramış kelimeler kullanılmaktadır. Eski Yunanlılarda ve Romalılarda mevcudiyeti bilinen kürek kemiği falına Yunancada *ωμοπλατοσκοπία*, Latince *skapulimantia* adı verilirdi. Araplar bu falı eski Yunan ilimlerinden sayarak *ilmü'l-ketf* (kürek kemiği bilgisi) adıyla bir bilim dalı olarak kabul etmiş, bu konuda risaleler yazmışlardır (İnan 1986: 152). İslam dünyasında bu fal çeşidi *kitfe/kitfe* adıyla da bilinmektedir. Bunun için koyunun kürek kemiği kullanılır. Kemiğin üzerindeki kırmızı hat kan döküleceğine, sarı çizgi hastalığa, yeşil bolluk ve ucuzluğa, siyah ise darlık ve yoksulluğa işaret sayılmıştır (Duvarcı 1993: 20).

Çinlilerde kürek kemiği falının geçmişi, Neolitik döneme tekâbül eden Lung-shan kültürüne dek gitmektedir (Buckland 2004: 421). Çinliler de özellikle devlete ait işlerde verilecek kararı belirlemek amacıyla koyun, öküz kemikleri ve kaplumbağa kabuğu ile tabiat ruhlarına ve atalara danışma şeklinde fala bakarlardı (Aydın 1995: 136). Japonlar da kürek kemiği falına bakarlardı. Bir geyik kürek kemiğini ateşe tutarak ısıttıktan sonra çatırtılarından anlamlar çıkarma şeklindeki fal uygulamasının hâlâ devam ettirildiği bölgeler vardır. Ayrıca kaplumbağa kabuğu da öteden beri kullanılmaktadır (Aydın 1995: 136). 12. yüzyılda İngiltere ve İrlanda'da, 13. yüzyılda Wales'te koyun veya domuzun sağ kürek kemiğine bakmak suretiyle gelecek hakkında tahminlerde bulunulurdu. Bunun için kemik öncelikle suda haşlanırdı. Kemiği asla ateşe tutmazlardı (Buckland 2004: 421).

Kürek kemiği falına Moğol saraylarında da çok önem verildiği bilinmektedir. Avrupalı gezgin Rubruk'un verdiği bilgilere göre Mengü Han bir işe girişmeden önce kürek kemiğine bakardı. Moğolların kürek kemikleri ile fala baktıklarını 1221 yılında Çinli gezgin Menhun da belirtmektedir (Tavkul 2007: 186). Bu geleneğin Karaçay-Malkar, Kazak, Kırgız, Altay, Yakut, Kırım Tatarları, Nogay, Kafkas halkları arasında da yaygın olduğu görülmektedir (Tavkul 2007: 181-190). Kazak Türkleri arasında bu yöntemin şöyle uygulandığını görüyoruz: Fala baktırmak için özellikle keçi veya tekenin kürek kemiğini tercih ederler. Önce kemik ateşe atılır ve bir müddet orada tutulur. Daha sonra ateşten çıkarılan kürek kemiği üzerinde oluşan çizgilere göre falcı çeşitli yorumlar yapar. Kemik üzerindeki kesiksiz düz çizgi yolun açık olduğuna, eğri büğrü çizgi ve delikler ise yolun kapalı olduğuna işaret eder. Kürek kemiği üzerinde çıkan çizgi ve izlerden Kazaklar bir atın gittiği yol, bir hırsızın kaçtığı yol, kaybolan bir eşyanın yeri gibi şeylerin tespit edilebildiğine inanırlar. Kürek kemiği sevinçli ve kederli haberleri de bildirir. Falcı fal bakacağı kürek kemiğini çeşitli dualarla temizler. Kemiğin etleri dişle koparılmaz ve kıkırdakları bıçakla kesilmez. Fal bakılan kürek kemiği faldan sonra hemen atılmaz, çeşitli dualar okunarak parçalanır, sonra köpeklere atılır. Aksi takdirde eve uğursuzluk geleceğinden korkulur (Altınmakas 1984: 129). Bugün bile Anadolu'nun birçok yerinde kasaplar kürek kemiğini kırmadan atmazlar (Duvarcı 1993: 20). Arkasını kاپیاya dönerek oturan falcı, gelecek hakkındaki tahminlerini tamamlar.

dıktan sonra kürek kemiğini arkaya doğru fırlatır. Kemik kapının yukarısına isabet ederse bütün söylediklerinin gerçekleşeceğine inanılır (Radloff 1994: 256). Yine Türk halklarından Yakut ve Karagaslar kürek kemiği falı için geyik kemiğini tercih ederler. Kürek kemiği falı ile ancak kaybolan nesnelere hakkında bilgi sahibi olmanın mümkün olduğuna inanan Sagay Türkleri için en doğru söyleyen kemik koç kemiğidir (İnan 1986: 156).

Kürek kemiğiyle fal bakma Asya'nın birçok bölgesinde yaygındır. Orta Asya Türkleri, Moğollar, Araplar, Yunanlılar, Romalılar ve bazı Balkan halklarında koyun ve keçi gibi hayvanların kürek kemiğiyle fala bakma geleneği vardır. Türkler arasında İslam'dan önce de mevcut olan bu yöntem günümüzde Anadolu'nun hayvancılıkla geçinen bazı yörelerinde uygulanmaktadır (Aydın 1995: 136-137). Bu âdet eski usta çobanlar arasında bilinmektedir. Bilhassa Yörük, Arnavut ve Rum çobanların bu işte usta oldukları iddia edilmektedir. Bir kimse ancak kendi malı olan koyunlardan birinin kürek kemiğine baktırabilir. Şayet kendi koyunu yoksa, kasaptan kürek kemiğini çıkartmadan et alınır sonra da bu et, kemikten itina ile sıyrılır. Kurban bayramlarında kurban kesenler bunların kürek kemiklerini de bu iş için kullanabilirler. Bilhassa Rumlar kızıl yumurta bayramlarında kestikleri kurbanların kürek kemiklerini de fala bakmadan atmazlarmış (Necati 1930: 38).

Ahmet Midhat Efendi'nin 1897 Türk-Yunan Savaşı münasebetiyle yazdığı *Gönüllü* romanında kürek kemiği ile fal bakma inancından detaylı bir şekilde bahsedilmektedir. *Bıçak silimi* adı verilen bir ziyafet tertip edilir. Bu ziyafetin konukları Türk ve Arnavut'tur. Bu ziyafetin en makbul yiyeceği kuzudur. Çünkü kuzu yenildikten sonra kürek kemiği falına bakılacaktır. Fala bakacak kişi, dişi ve diliyle yalayıp temizlediği kemiği ışığa tutarak kemik içinde görebileceği kan lekesi gibi şeylerden manalar çıkaracak ve çevresindekilere bu manaları anlatacaktır. Falı bakan kişinin "cenk var, hem de cenk" demesi üzerine ziyafettekilerin keyfi kaçır. Bunun üzerine bu ziyafette yenilen kuzunun nerede doğup büyüdüğünün asıl dikkat edilmesi gereken husus olduğuna dikkat çekilir. Ziyafette yenilen kuzunun Yunanistan'ın Serfiçe kasabasından değil de Yenişehir tarafından getirildiği, dolayısıyla vuku bulacak bozgunun Türk tarafında değil de Yunan tarafında olacağı kanaatine varılır. Bu

kanaat üzerine ziyafetteki herkes rahatlar. Böylece fiilen başlamamış olan 1897 Türk-Yunan Savaşı'nın neticesi bakılan kürek kemiği falı ile önceden tespit edilmeye çalışılmıştır. Ahmet Midhat Efendi, romanında bu konu ile ilgili kendi görüşlerine de yer verir. Ona göre bu tür fal İslamiyet ve Hristiyanlık zamanlarından değil, putperestlik zamanlarından kalma âdettir (Ülgen 1999: 243-246).

III. Metin

Risāle-i ‘İlm-i Ketf başlıklı kürek kemiği falı hakkındaki risale Bosna-Hersek Gazi Hüsrev-Begova Kütüphanesi (Sarayevo)'nde Türkçe El-yazmaları bölümünde 1250 numarada kayıtlı eserin 55b-59a varakları arasındadır, müellifi bilinmemektedir. Müstensihi Derviş Ahmed b. Ömer'dir. Kütüphane kaydında istinsah tarihi 1253 (1836) olarak belirtilmiştir. Risale, 4 varaktır. 1. ve 3. varak 16 satır; 2. ve 4. varak 17 satırdır. 4. varağın son sayfası ise 6 satırdır. 1. varağın 1. sayfasında kürek kemiğinin şekli yer almaktadır. Şekilde, kürek kemiğindeki yönler, yönlere verilen isimler ayrıntılı yazılmıştır. Ayrıca, kemiğin hangi kısmının hangi hâle karşılık olduğu şekil üzerinde gösterilmiştir.

Hazā Risāle-i ‘İlm-i Ketf

[56a/01] ‘İlm-i ketfdür ki aña kürek ‘ilmi dirler. Hâķīmler dimişlerdür ki [02] koyun küreginiñ ‘ilmi ‘ilm-i nücüm ile berāberdür ve her kimesne ki [03] ol ‘ilmi bilmez ve anuñ bilgüsünde olur, da‘vāları vardur [04] ve ğāyet ile eyü ‘ilmdür. Mu‘temedün-aleyh hükemā-yı Hind ve Uyğur [05] ve Hıfā katında böyle olıcaķ. Murād itmege Kitābu'l-Esrār'da [06] feylesof-ı Hindī tahrīr itdiği gibi ahsen-i vech-ile ‘ayān [07] ve beyān eyleyem tā her kimse ki bu maħalden anı fehm idüp [08] ‘ameline mübāşeret eyleye. İ‘lem: “eyyedeke'l-llahu bi-rūhī'l-Ḳuds.”¹ [09] Her kimesne diler ki ketfde nazar eyleye ve cem‘iniñ biri anda müşāhede [10] idüp evlenmek aħvāli ve yoluñ aħvāli ve emniyyeti [11] ve leşkerüñ hareketi ve ķar ve yağmur yağması ‘alāmeti ve soğuk [12] ve ıssı ve sü-

¹ Bil ki Allah seni Kudüs'ün ruhu ile destekledi.

rinüñ ve ılkınuñ aḥvālin bilmek dilerse [13] gerekdür ki ay tezāyüd iderken bir dişi koyun boğazlaya [14] ve şol küregi çıkarı ve güneşe karşı veyāḥud aydınlığa [15] karşı ol kürege nazar eyleye ve her ‘alāmet ki beyān [16] olursa gerek ve nişān virülse gerek ol kürekde [56b/01] gördükde neye delālet iderse bu risālede ma‘lūm olur. [02] Ve ba‘zılar demişler ki her kürekde bir murād ḥāşıl olur. Dişi [03] koyunuñ ma‘lūm olur ki küregi dört cihete taḫsīm [04] eylemişlerdür. Her tarafını bir cihete virmişlerdür. [05] Başdan yanası ki ‘arz cānibidür, şimāl cihetidür ve degirmi [06] cānibi ki cenüb cihetindedür ve yufka tarafı şark [07] cānibinüñ ve qalın tarafı ğarbuñdur ve küregüñ şafḥası [08] altı kısım üzerinedür, taḫsīm itmişlerdür ve her kısmuñ [09] üzerine bir nevī maşlaḥat yazılmışdur. Ol maşlaḥat [10] bilmek dilerse[ñ] ol kısma nazar idesin ve anda olan [11] qanuñ reşāşesinden ba‘zı aḥvāli istidlāl idüp [12] ḥükemādan vārid olan aḥkāmı mer‘ī tutarsın, ma‘lūm [13] ola ki küreginüñ dibine ki mürürdür ve şark cihetinden [14] yañadur aña arslan dirler ve qalın tarafınıñ ortasına ki [15] ğarb cihetinden yañadur aña sağ dirler ve her birinüñ [16] üzerine ba‘zı aḥvāl yazılmışdur ve şerḥinde aḥkāmı [17] beyān olunmuşdur ve şekli budur, illā ḥükkām.

[57a/01] **Yol aḥvāli ve kārban aḥvāli:** Eger küreginüñ [02] başında bir miqdār reşāşeler görünürse delālet ider ki [03] kārban selāmet üzere gelmez. Eger ol mevzide kızıl [04] reşāşeler görünürse delīldür ki kārbanda ceng vāki [05] olmuşdur. Eger küreginüñ başı kenārında qara reşāşeler [06] görünürse delālet ider ki kārban şehre yakın gelmişdür.

[07] **Şahrā ve tağ aḥvāli:** Eger şahrā ve tağın kısmında [08] ba‘zı siyāh reşāşeler olsa otsuzluğa delālet [09] ve qavruqluğa delālet ider, v’Allāhu a’lem.

Leşker ve cem‘iyyet [10] aḥvāli: Eger siyāh reşāşeler leşkerüñ kısmında [11] görünürse ve etrāfda cem‘ olsa ve küregüñ aşağası [12] tolmuş gibi olsa leşkerüñ hareketine delīldür. Eger [13] yirinde iki parmak miqdārı qara reşāşeler olsa leşkerden [14] emīn olup selāmet üzere olmağa delālet ider [15] ve leşker daḥı şıḥḥat üzeredür. Eger siyāh reşāşeler yirinde [16] kızıl reşāşeler olsa ol leşkerüñ arasında [17] qanlar döküle, v’Allāhu a’lem.

Şehirlerüñ aḥvāli: [57b/01] Eger şehristān yirinde kızılılık görünürse delālet ider ki [02] ol şehirde qanlar döküle. Eger aq görünürse delālet

ider ki [03] ol şehirde mevt ve kızlık vâki' olsa gerek. Eger siyâh [04] reşâşe görünürse delâlet ider ki ol şehirde [05] olan ekâbir ve 'avâm gâyet-ile kuvvet üzeredürler. [06] Eger siyâh reşâşenüñ arasında bir kızl nokta görünürse [07] delâlet ider ki âşüb ve şür ve gavgâ vâki' ola. [08] Eger şâfi siyâh reşâşe görünürse delâlet ider ki [09] ol şehriñ aĥvâli gâyet-ile eyüdü, Allâhu a'lem.

[10] **Uğri ve ĥarâmî aĥvâli:** Eger anlaruñ kısmında [11] siyâh reşâşe görünürse ĥarâmîlerüñ kuvvetine ve keşretine [12] delâlet ider. Eger mevzide kızl reşâşe görünürse [13] ol ĥarâmîler ħanlar dökmüşlerdür ve eger aĥ reşâşeler [14] olsa ol ĥarâmîlerüñ za'fına delâlet ider.

[15] **Evlenmek aĥvâli:** Eger küregüñ burnuñ çukuruna [16] nazar idüp sağ ve sâlim olup aşmış yiri [58a/01] olmaya, ol ma'mûrluğa delâlet ider. Eger aşınmış ve egri [02] bügri olsa evlene, perîşanlığa delâlet ider. Eger [03] küregüñ çukurunda bir delik var olursa ki igne ucu [04] yâhud çuvâlduz ucu içine girer olsa delâlet [05] ider ki ol evüñ âdemlerinden birisi yolsuzdur [06] ve eger küregüñ ħalıñ kenârında arslan tarafında bir delik olsa [07] delâlet ider ki küregüñ şâhibinüñ ehl-i [08] beytden birisi fevt ola veyâhud gâyet-ile şayru [09] ola, v'Allâhu a'lem.

Çoyun sürisinüñ aĥvâli: [10] Küreginüñ sağ tarafına nazar idüp küregüñ dibinden [11] yaña ensüz tarafından ĥaber virile. Eger çoyun sürisinüñ [12] yirinde siyâh reşâşe görünürse ki delâlet ider ki [13] çoyun sürisi leşkerden yâhud pilden ve zi'b veyâ [14] ĥarâmîlerden kaçmak üzeredür. Eger iki yirde birbirinüñ [15] ardınca siyâh reşâşeler olsa ılgı ve süri [16] emniyyet ve râhat üzeredir. Eger ol yirde [58b/01] pâre pâre taĥlık, aĥ nesnelere görünürse sürinüñ [02] taĥlığına delâlet ider. Eger ol mevzide bir yirde [03] beyâz 'arîz olsa ılgınuñ şayrulığına delâlet ider [04] eger ol aĥ aĥ ola arpa miqdârı ola ılgınuñ mevtine [05] delâlet ider. Eger taĥuñ başında kürek kenârına varınca [06] siyâh reşâşeler varsa ılgınuñ ve sürinüñ arıklığına [07] delâlet ider, v'Allâhu a'lem.

Mâl aĥvâli: Eger dilerseñ [08] kendü sūd ve ziyân için ve mâl ele gire girmez mi ve ziyâde mi [09] olur kürege nazar idesin ve sağ tarafını göresin. [10] Eger bir miqdâr siyâhlık görünürse delâlet ider ki mâl eline [11] gire ve ziyâde daĥı olur. Ammâ eger siyâh reşâşelerüñ [12] önünde

ayruca reşāşe görünürse delālet ider ki [13] uğrı ve hārāmīlerden ziyān göre, v'Allāhu a'lem.

[14] **Kar ve yağmur ve kızlık ahvāli:** Eger sağ tarafda [15] küregün yukarından yañasında ıarlık üzere olsa ve eger [16] kiçik yaşsıca kararlar olsa delālet ider ki ol sene [17] çok kar yağar. Eger ol mevzide bulut renginde bir ak [59a/01] nesne görünürse yāhud ol ak gāyet-ile ak olmaya [02] delālet ider ki kış pek ola ve eger sağ tarafında [03] küregün kenārında kiçik delikler olsa kızlık ve [04] ıarlığa delālet ider. Eger küregün dibinde arslana [05] yakın kızıl reşāşeler olsa delīldür ki ol yıl [06] duma ve tüpe(?) çok ola, v'Allāhu a'lem bi's-şavāb.

IV. Çeviri

Kürek ilmi de denilen 'ilm-i keft için âlimler "Koyun küreğinin ilmi yıldız ilmi (astroloji) ile aynıdır. Herkes o ilmi bilmez. Bu ilmi bilmeyenler, gayet faydalı bir ilim olduğu için öğrenmek isterler." demektedir. Hint, Uygur ve Çin bilginleri de bu konuda hemfikirdir. *Kitabu'l-Esrâr*'da Hint bilginlerinin yazdığı gibi bu ilmi en iyi şekilde açıklamaya çalışacağım, böylece bu ilmi bilmeyenler öğrenip, tatbik edebileceklerdir. Bir kişi, kürek kemiğinden yol, ordu, hava (kar, yağmur; soğukluk ve sıcaklık), koyun sürüsü gibi çeşitli durumları öğrenebilir. Bunun için ay yükselirken bir dişi koyun boğazlayarak, sol kürek kemiğini çıkarıp aydınlıkta inceleyip, kemiğe bakmalıdır. O kemikte görülenler neye işaret ederse bu risalede o anlatılmaktadır. Dişi koyunun kürek kemiği dört bölüme ayrılır. Her tarafı bir yöne karşılık gelir. Baş kısmına denk gelen arz tarafı kuzey; değirmi tarafı güney; ince tarafı doğu; kalın tarafı da batı yönüdür. Kürek ve küreğin görünen tarafı altı bölümdür; her bölüme de bir çeşit hâl yazılmıştır. Kemikteki kanın reşāşe (serpinti, çizgi, leke, benek, nokta)'sinden -bilginlerin ortaya koydukları hükümleri de aklında bulundurarak- öğrenmek istediğin hâllerle ilgili gerekli yorumlara ve sonuçlara ulaşırsın. Küreğin dibi yani doğu yönündedir. Batı yönündeki kalın tarafa da arslan derler. Her birinde bazı hâllerin yazılmış ve açıklamaların yapılmış olduğu bölüm de sağ adını alır.

Yol ve kervan hâlleri: Kürek kemiğinin başında bir miktar leke varsa bu, kervanın güvende olmadığı ve tehlikeli bir durumla karşılaş-

tığı anlamına gelir. O bölgedeki lekeler kızılsa kervanda savaş olacağına, kara ise kervanın şehre yaklaştığına işarettir.

Sahra ve dağ hâlleri: Kürek kemiğinin sahra ve dağ hâllerini gösteren kısmında bazı kara lekeler varsa bu kuraklığa ve çoraklığa işarettir.

Ordu ve halk hâlleri: Kara lekeler ordu tarafında kümelenmişse, küreğin aşağısı da dolmuş gibiye bu ordunun hareket hâlinde olduğu anlamına gelir. Yine bu kısımda iki parmak kadar kara leke varsa ordunun sağ salim olduğuna; kara yerine kırmızı leke varsa da orduda kan döküleceğine işarettir.

Şehirlerin hâlleri: Kürek kemiğinin şehrin durumunu gösteren bu kısımdaki lekeler kırmızı ise o şehirde kan döküleceği; ak ise ölüm ve kıtlık olacağı; kara ise ahalinin ve ileri gelenlerin güçlü kuvvetli olduğu anlamına gelir. Kara lekelerin arasında bir kırmızı nokta varsa, bu karışıklık ve kavga; sadece kara leke varsa bu, şehirdeki herkes hayattan memnun, hâli vakti yerinde demektir.

Uğru ve harami hâlleri: Kürek kemiğinin uğru ve harami hâllerini gösteren bu kısımdaki lekeler kara ise, haramilerin kuvvetine ve çokluğuna; kırmızı ise haramilerin kan döktüğüne; ak ise de haramilerin zayıflığına işarettir.

Evlenmek hâlleri: Küreğin burnunun çukuru sağlam ve aşınmamışsa mamurluğa; aşınmış ve eğri büğrü ise evlendiğinde perişanlığa işarettir. Küreğin çukurunda iğne ucu ve çuvaldız ucu girecek kadar bir delik varsa, o evin adamlarından birinin yolsuz olduğuna; kemiğin kalın kenarında, arslan tarafında bir delik varsa, kürek kemiğinin sahibinin ailesinden birinin öleceğine veya çok hasta olacağına işaret eder.

Koyun sürüsünün hâlleri: Kürek kemiğinin sağ tarafındaki dar kısımdan koyun sürüsü hakkında bilgi sahibi olunur. Buradaki leke kara ise koyun sürüsünün askerden, fil, kurt yahut haramilerden kaçtığına işarettir. İki yerde birbirinin ardınca kara lekeler varsa, sürünün emniyette ve huzur içinde olduğu; o kısımda parça parça ak nesnelere varsa bu da sürünün dağılacağı anlamına gelir. Yine o bölgede bir yerdeki aklık, sürünün hastalığına işarettir. Eğer o aklık arpa kadarsa bu sürünün telef olacağına delalet eder. Kürek kemiğinin kenarındaki kara lekeler ise sürünün güçsüz olması demektir.

Mal hâlleri: Kazancın veya zararın olacak mı, eline mal girecek mi diye öğrenmek istersen küreğin sağ tarafına bakman gerekir. Bir miktar karalık varsa eline fazlasıyla mal geçecek demektir. Ama eğer kara lekelerin önünde ayrıca leke görünürse uğru ve haramilerden ziyan göreceğine işaret eder.

Kar, yağmur ve kıtlık hâlleri: Sağ tarafta küreğin yukarı kısmı dar ise ve küçücük yassıca kara lekeler varsa o sene çok kar olacağına işaret eder. Orada bulut renginde bir ak veya aka yakın bir nesne varsa bu, kışın şiddetli olacağına delalettir. Sağ tarafta küreğin kenarında küçük delikler, kıtlık ve darlığa işaret eder. Küreğin dibinde arslana yakın kısımda kızıl lekeler varsa o yıl kavurucu soğukların çok olacağı anlamına gelir.

V. Sonuç

Genel anlamıyla gelecekte haber verme ve bilinmeyeni ortaya çıkarma sanatı olan falda çeşitli araçlar ve teknikler kullanılmakta, buna göre de değişik fal türleri ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri de kürek kemiği falıdır. Çalışmamızın esasını teşkil eden risaleden hareketle, etinden sıyrılmış kanlı kürek kemiğinin (tercihen dişi koyun) üzerindeki şekiller, çizgiler, lekeler, renkler (ak, kara, kızıl) ve beneklerden hava, yol-kervan, ordu-halk, sahra-dağ, uğru-harami, şehirler, mal-hayvan sürüsü gibi muhtelif konularda vaziyetin görüldüğünü ve geleceğe dair tahminlerde bulunulduğunu söyleyebiliriz. *‘İlm-i ketf* adı da verilen kürek kemiği falının yeryüzünde yaşayan pek çok millete ait bir fal bakma yöntemi olduğu anlaşılmaktadır. Bu fal türü, Türk kültüründe geniş bir alana yayılmış ve Türk boyları arasında, onların sosyal yapılarına ve kültürel değerlerine göre değişik biçimler kazanmıştır.

Türklerin kürek kemiği falına çok ehemmiyet verdiklerini Kaşgarlı'nın naklettiği şu atasözünden de anlıyoruz: “Yarım bulğansa, il bulğandır” (Kürek kemiği karışırsa il karışır). Bu konuda başka metinlerin tesbiti, konu hakkında daha aydınlatıcı bilgilere ulaşmamıza yardımcı olacaktır.

SÖZLÜK

aḥkām (Ar.): hükümler; yıldızlardan ve muhtelif alâmetlerden çıkarılan anlamlar ve varılan sonuçlar.

aḥsen (Ar.): en iyi, en güzel.

aḥsen-i vehc: en iyi yol, en iyi tarz.

'alâmet (Ar.): işaret, nişan., emâre.

'amel (Ar.): bir maksatla yapılan iş.

arıklık: zayıflık.

'arîz (Ar.): geniş, enli.

arслан: kürek kemiğinin dibinin sağ tarafına verilen ad.

'arz (Ar.): kürek kemiğinin kuzey yönüne verilen ad.

aş-: yıpranmak, aşınmak.

aşın-: bir dış etkiyle veya sürtünme sonucu incelmek, oyulmak, düzleşmek.

âşüb (Far.): karışıklık, kargaşa.

'avâm (Ar.): halkın alt tabakası.

beyân (Ar.): açıklama, bildirme.

beyân eyle-: açıklamak, bildirmek.

beyân olun-: açıklanmak, bildirilmek.

cânib (Ar.): taraf, yön.

cenüb (Ar.): güney.

cihet (Ar.): yön, taraf.

da'vâ (Ar.): iddia; görüş.

degirmi: kürek kemiğinin güney yönüne verilen ad, değirmi.

delâlet (Ar.): delil, işaret, nişan.

delâlet it-: bir şeyin şöyle veya böyle olduğuna delil ve alâmet olmak, şöyle veya böyle olduğunu göstermek.

ḍuma: şiddetli kış soğuğu.

ehl (Ar.): topluluk, cemâat; halk.

ehl-i beyt: ev halkı

ekâbir (Ar.): büyük adamlar, ileri gelenler, yüksek mevkilerde bulunanlar.

el: el.

ele gir-: ele geçmek, elde edilmek.

emîn (Ar.): güvenlik içinde olan, tehlikeden uzak, emniyetli.

emîn ol-: emniyet içinde olmak.

ensüz: ensiz.

fehm (Ar.): anlama, idrak.

fehm it-: anlamak, idrak etmek.

fevt (Ar.): ölüm, mevt.

fevt ol-: ölmek.

ğarb (Ar.): batı.

ğavğâ (Far.): kavga.

ḥakîm (Ar.): tabip, hekim.

ḥarâmî (Ar.): haydut, yol kesen kimse.

ḥâşıl (Ar.): husûle gelen, peydâ olan.

ḥâşıl ol-: ortaya çıkmak, peydâ olmak.

ḥükemâ (Ar.): hakimler, filozoflar, ilim adamları.

ılgı~ılkı: hayvan sürüsü.

ıssı: sıcak.

'ilm (Ar.): bilim.

'ilm-i kettf: koyunun kürek kemiğindeki lekelere bakarak gâipten haber verme ilmi.

'ilm-i nücüm: yıldızlara bakarak gelecekte haber verme ilmi, astroloji.

istidlâl (Ar.): bir delile dayanarak bir husus hakkında hükme varma.

istidlâl it-: delillere dayanarak bir hükme varmak.

kârbân (Far.): kervan.

kavruklık: (güneş, sıcak, rüzgâr, soğuk vb. dış etkilerle) kurumuşluk, çoraklık, otsuzluk.

keşret (Ar.): çokluk, fazlalık, ziyâde-lik.

ketf (Ar.): kürek kemiği, ketif.

kızlık: kıtlık.

kiçicik: küçücük.

kimesne: kimse.

kürek: insan ve hayvan vücudunda omuzun üçgen şeklinde ince ve geniş kemikten müteşekkil arka ve alt bölümü.

leşker (Far.): ordu.

ma'lûm (Ar.): herkes tarafından bilinen.

ma'lûm ol-: bilinmek.

maşlahat (Ar.): husus, durum, mesele.

mer'î (Ar.): hükmü geçerli ve cârî olan şey.

mevt (Ar.): ölüm.

mevzi (Ar.): yer, mahal.

mu'temed (Ar.): inanılır, güvenilir, emin, itimâda şayan (kimse).
mu'temedün-aleyh: kendisine güvenilen, itimat edilen kimse.

mübâşeret (Ar.): bir işe başlama.

mübâşeret eyle-: başlamak, girişmek.

mürûr (Ar.): geçme, geçiş.

müşâhede (Ar.): gözle görme.

müşâhede it-: görmek, gözlemek.

nazar (Ar.): bakma, bakış.

nazar it-: bakmak.

otsuzluk: (toprak için) çoraklık, verimsizlik.

pil (Far.): fil.

reşâşe (Ar.): leke, benek, nokta, çizgi.

şafha (Ar.): bir şeyin düz yüzü, görülen düz yüzeyi.

şâfî (Ar.): sadece, yalnız.

şâğ: kürek kemiğinin kalın tarafının batı yönüne verilen ad.

şahrâ (Ar.): kasaba, köy gibi meskûn yerlerin dışındaki boş ve geniş yer, kır, ova, sahrâ.

şayru: hasta.

şayrulık: hastalık.

selâmet (Ar.): tehlikeden uzak olma, güvenlik; esenlik.

şüd (Far.): fayda, kâr.

şark (Ar.): doğu.

şerh (Ar.): açıklama, izah.

şimâl (Ar.): kuzey.

şür (Far.): karışıklık, gürültü, kavga, fitne.

taş: dağ.

taşlılık: dağınıklık, düzensizlik, perişanlık.

tahrîr (Ar.): yazı yazma.

tahrîr it-: yazmak, kaydetmek.

taşım (Ar.): parçalara ayırıp bölme, bölüştürme.

taşım it-: bölmek, bölüştürmek.

tarlık: darlık, azlık; sıkıntı.

tezâyüd (Ar.): artma, çoğalma.

tezâyüd it-: artmak, çoğalmak.

tut-: kabul etmek, saymak.

uğrı: hırsız, uğru.

vâki' (Ar.): olan, vukû bulan.

vâki' ol-: meydana gelmek, vukû bulmak.

vârid (Ar.): gelen, ulaşan, vâsıl olan.

vârid ol-: gelmek, ulaşmak, vâsıl olmak.

yaşşı: basık ve yayvan.

yufka: ince.

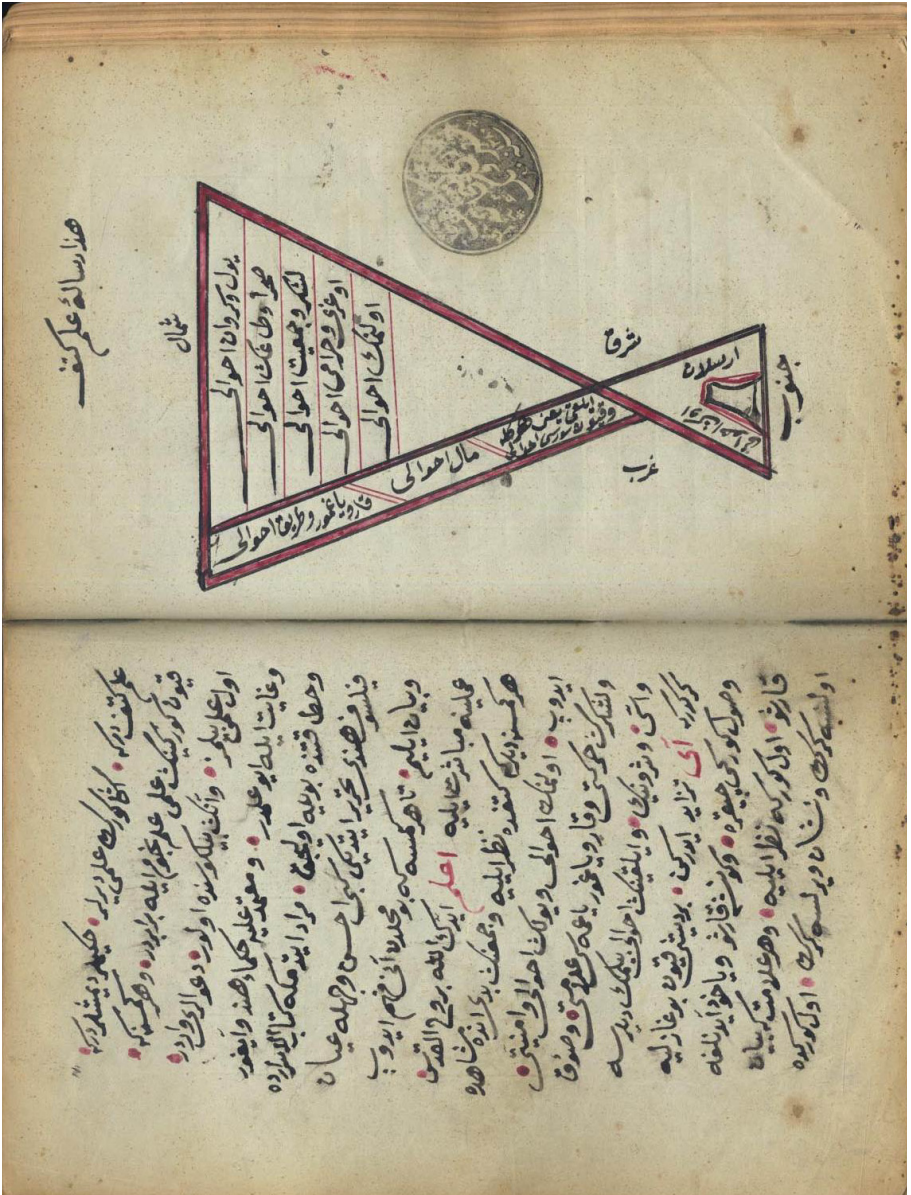
za'f (Ar.): zayıflık, güçsüzlük, zaaf.

zi'b (Ar.): kurt.

Kaynaklar

- ALTINMAKAS, L. (1984). "Kazak Türkleri'nin Gelenekleri ve İslamiyetin Etkisi." *Türk Kültürü*. 22 (250). Şubat. 118-130.
- ATALAY, Besim (1992). *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi-III*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- AYDIN, Mehmet (1995). "Fal" Maddesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 12 (Eys-Fıkhü'l-Hadis). İstanbul. 134-138.
- AYVERDİ İlhan, Ahmet TOPALOĞLU (Redaksiyon-Etimoloji) (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük I-II-III*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- BOYRAZ Şeref (2006). *Fal Kitabı. Melhemeler ve Türk Halk Kültürü*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- BUCKLAND, Raymond (2004). *The Fortune-Telling Book: The Encyclopedia of Divination and Soothsaying*. Visible Ink Press, USA.
- BUHARALI, Eşref (1995). "Türklerde Koyun Küreği Falına Bakma Âdeti." *Türk Kültürü*. S. 385. Mayıs. 275-279.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1992). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- DUVARCI, Ayşe (1993). *Türkiye'de Falcılık Geleneği ile Bu Konuda İki Eser: "Risâle-i Falnâme lî Ca'fer-i Sâdık" ve "Tefe'ülnâme"*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet (1951). *Falnâme*. İstanbul.
- İNAN, Abdülkadir (1930). *İlmî Seyahate Dair Rapor*. İstanbul.
- İNAN, Abdülkadir (1986). "Falcılık ve Kehanet." *Tarihte ve Bugün Şamanizm. Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 151-159.
- NECATİ, Şerif (1930). "Kürek Kemiği ile Fal Bakmak." *Halk Bilgisi Haberleri*. İstanbul. S. 3. 38-39.
- RADLOFF, W. (1994). Çev. Ahmet TEMİR, *Sibiryadan*. C. 2. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- REDHOUSE, Sir James W. (2006). *A Turkish and English Lexicon, Shewing in English The Significations of the Turkish Terms*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- SÜMBÜLLÜ, Y. Ziya (2010). "Fal ve Falcılık Kavramı Ekseninde Türk Kültür Tarihinde Fal ve Kehânet." *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Erzurum. S. 43. 55-72.
- Taşköprüzâde Ahmed Efendi (1313). *Mevzu'âtü'l-Ulûm*. C. I. İstanbul: İkdam Matbaası. 378.
- TAVKUL, Ufuk (2007). "Kıpçak Kökenli Türk Boylarında 'Kürek Kemiği' ve 'Kumalak-Taş' Falı." *Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 2003*. C. 2. 181-190.
- TURAN, Fikret (1998). "Halk Osmanlıcası I. Melhameler ve Bir On Yedinci Yüzyıl Melhamesi." *Bir*. S. 9-10. 685-709.
- ÜLGEN, Erol (1999). "Kürek Kemiği Falı ve Ahmed Midhat Efendi'nin Gönüllü Romanındaki Yeri." *İlmî Araştırmalar. Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*. İstanbul. S. 8. 241-246.
- YILMAZ, Mehmet (1992). *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

هول احوالی و کاربان احوالی اگر کویکت
 باشند بر مقدارشان کویکتند و دلالت اندک
 کاربان سلوحت اوز به کلیمه اکوا اول صیغه قول
 رشان که کویکتند و دلیده کاربان به جملگی
 اولمندر اگر کویکت باشند بزه قوتشان
 کویکتند و دلالت اندک کاربان شهید مقیم کلیمه
محو اوطاخ احوالی اگر محو اوطاخند
 بعضی سیه رشانند اولسه اوتسوغله دلالت
 و قوت قلعه دلالت ایدر واللا علم لشکر و جمعیت
احوال اگر سیه رشانند لشکر و جمعیت
 کویکتند و اطاقده جمع اولسه کویکتند
 طویلتی اولسه لشکر حرکت دلیله لشکر
 بینه ایکی بارمی مقدار قوتشان اولسه کویکتند
 ایضا اولسه سلوه اوزر اولمندر دلالت ایدر
 و لشکر حقی اوزر در اگر سیه رشانند
 قولشان اولسه اول لشکر آراسته
 قانده کلعه واللا علم لشکر احوالی

کویکتند بینه دلالت ایدر سور اولده صیغه اولور
 و بعضی کویکتند هر کویکت بر اول اولور میشی
 قویکت صیغه اولور کویکت درجه چهارم تقسیم
 ایلمشور هر طرف بیله ویشلور
 باشلور بیکر کویکت جانینی شمال هندیه و کوی
 جانینی جنوب هندیه در و بعضی طرف شرق
 جانینی و قانک طرف کویکت کویکت بعضی
 اتق تقسیم اوزر در تقسیم ایلمشور و کویکت
 اوزر در تقسیم ایلمشور اول اولمندر اول اولمندر
 بیکر بیکر اول تقسیم نظایر اولمندر اول اولمندر
 قانک رشانند صیغه اولمندر اول اولمندر
 کلعه وارد اولمندر اول اولمندر اول اولمندر
 اولمندر کویکت دینه کویکت و قوتشان
 بیکر اکل اولمندر اول اولمندر اول اولمندر
 کویکت ایلمشور اول اولمندر اول اولمندر
 اوزر در بعضی احوال اولمندر و کویکت اولمندر
الاحوال

کوشششان برزده قیوتان کور و نورده . دلالت ایدرکه .
 اوله شهزده قاندر کورده . اکرا قان کورده . دلالت ایدرکه
 اول شهزده موعه و ختیلیع و ایلخ اولسه کورده . اکوسیه
 رشا منص کور و نورده . دلالت ایدرکه . اوله شهزده
 اولان اکابوز و عوام غایتیه فوت اوزده دربر .
 اکوسیه رشا منص آک آسنده . برقرن نقط کور و نورده
 دلالت ایدرکه . انقب و نور و غوغا واقع اوله .
 اکوصافی سیاه رشا منص کور و نورده . دلالت ایدرکه
 اول شهزده احوالی عایتیه ایدر . اللع
اولغون و حرامی احوالی کرا نکرین منجده .
 سیاه رشا منص کور و نورده . حرامی کون فوت و کورنه
 دلالت ایدر . اکور و منصه . قول رشا منص کور و نورده
 اول حرامی قان کور و نورده . و اکرا قان رشا منص
 اولسه . اوله حرامی کون منصفه دلالت ایدر .
اولنک احوالی اکور کون بر نکرین جقوتیه
 نظا ایدر . صلاح و سلم اولوب . انمنشی برن

اولمیه . اول معمر رهن دلالت ایدر . اکور نمنشی و اکون
 بورت اولسه اولن . برشا نمنشی دلالت ایدر . اکور
 کور کون جتورده . بر دکلف و ارا اوله کورده . اکون اوج
 یا خورده جوا نوز اوجی اچینه کیر اولسه . دلالت
 ایدرکه . اول اول آره نوز برسی بولسوز .
 و اکور کون قان کون برزده . برسلون طرفنه بر دکلف
 اولسه . دلالت ایدرکه . کور کون صا جینکون اهل
 بیزده برسی فوت اوله . و یا خورده غایتیه کورده
 اوله و اللع علم **قیوتان کورین احوالی**
 کور کون صا طرفنه نظا ایدر . کور کون بیزده
 بنگا آسنده طرفنه خبر ویریلیر . اکور کون کورین
 برزده سیاه رشا منص کور و نورده . دلالت ایدرکه
 قیوتان کور برسی لشورده . یا خورده بیزده و بیزده
 حرامی قان جقوتیه اوزده در کور کون برزده بیزده
 اوجیه سیاه رشا منص اولسه ایلیق و سوزی
 امنیت و راحت اوزده در اکرا اول برده .

باره باره طغیانیه آغوشن کوروز غور کوروش
 طغیانیه دلالت ایرد کور اول مطنضه برده
 بیاض عریض اولسه ایلیغینک صیو و لطفه دلالت ایرد
 کور اولغ آغ اولم آریه عقداک اول ایلیغین موقته
 دلالت ایرد کور طغیان باشنده کور کج کنارینغ وارجه
 سیاه شاشن لر واریر ایلیغینک و مورینک ارق لطفه
 دلالت ایرد واللح اعلم **مال احوالی** کور دلیکش
 کند و سود و زیان ایچون و مال ال کیکه کوروزی و زیاده
 اولور کورنه نظاریه کن و صیغ طروفی کوریه کن
 کور و خدار سیاه لک کوروزسه دلالت ایرد مال ال لیم
 کیمیه و زیاده دغی اولور اما کور سیاه رشاشن کر
 اونده آیر وجه رشاشن کوروزسه دلالت ایرد
 اوغنی و چرا میدون زیان کوره و اللح اعلم
قار و باغور و قزل احوالی کور صیغ طروفه
 کور لطف یوق زردن کج سنه ط لقا اوزره اولسه واکم
 کجیک کنی بیجه قره اولسه دلالت ایرد که اولسنه
 جوق قار یغاره کور اول موضعه بلوط رکنده برق

شسته کوروز غور • یا خود اول آغ غایتیم ان اولیم
 دلالت ایرد قیش یکج اولم واکور صیغ طروفه
 کور کورن نازنه کجیکج واکلا اولسه • قیرلق
 و طرافنه دلالت ایرد کور کورکن دینده ایرلنه
 یقینیه قزل رشاشن کور اولسه • دلیک کور اولم
 دمه • و شته جوق اولم واللح اعلم باله اب
کور کور

